

Po cerkvenem opraviilu je stopil na oder c. kr. profesor in nadzornik gospod Frančišek Levec in je v kratkih pa jedrnatih stavkih narisal življenje, značaj, šolsko in književno delovanje Vodnikovo. Ko pa je slednjič zaklical, da temu blagemu, zaslužnemu možu, prvemu slovenskemu pesniku in pisatelju, prvemu koprivniškemu duhovniku odkrivamo spomenik, tedaj so navzoči trikrat zavpili «Slava!», topiči na bližnjih holmcih so se oglasili, zagrinjalo

je padlo, in prikazala se je na župnišču vzdana plošča z napisom:

1793.	1893.
Spominu	
stoletnega godu Koprivniške fare	
in njenega prvega duhovnega očeta	
Valentina Vodnika	
postavili	
častilec Vodnikovi.	
~~~~~	
Rodila Te Sava — Ljubljansko polje,	
Navdale Triglava — Te snežne kopé.	

Slovstvo.

SLOVENSKO SLOVSTVO.

Dr. Jos. Vošnjaka zbrani dramatični in pripovedni spisi. II. zvezek. V Celji. 1893. Tiskal in založil Dragotin Hribar v Celji. 12°. Str. 98. S pisateljevo sliko. Cena 50 kr. — Ta knjižica velja kot II. zvezek «Narodne knjižnice», katere I. zvezek se štejejo istega pisatelja «Pobratimi». Ta zvezek nam podaje kratek Vošnjakov življenjepis, ki ga je spisal dr. P. Turner, in pa: **Lepu Vida. Drama v petih dejanjih.** Snov te drame se naslanja na znano narodno pesem o lepi Vidi, ki se je dala odvesti v ptujino, zapustivši starega moža in otroka. Vendar je dramatikova snov samostojna; torej naj nihče ne misli, da je gospod Vošnjak dramatisiral narodno pesem. Imenuje se pa tudi naša junakinja Vida, in lepa je, zaradi česar jo želi v zakon očetov prijatelj in podpornik Andrej Kogoj, in jo tudi dobi: Vida se mu uda, zlasti da bi pomogla in ustregla obubožanemu očetu, in pa, ker jo uverijo, da ji je njen prejšnji ljubimec Alberto nezvest. Toda Alberto pride kmalu skrivaj k njej, prejšnja strast v obeh oživi, Vida — žena in mati — dá se lahkomišljencu odvesti na njegov grad, ne brigajoč se za moža, otroka in zakonsko zvestobo, upajoč celó, da se zakon razdré. A kmalu spozna Vida, da je le zapeljana in prevarjena. V jezi trešči zapeljivca v morje, zbeži iz gradú in se v groznem viharju pripelje čez morje domov. Tu pa zvé, da ji je otrok umrl; mož je pa neče več spoznati in sprejeti. Od srčne bolesti umrje.

Igra ima dokaj krepkih momentov, ki ti pretresejo dušo; smrt junakinje pa ti vzbudi žalost ali sožalje, ker tako kruto divjá nesreča ondi, kjer bi lahko cvetla najmilejša sreča. Ali ni torej ta igra zaloigra? Pisatelj jo imenuje dramo. Mislimo, da smo uganili namen pisateljev, češ, ime «zaloigra ali tragedija» je nekam nevarno,

od zaloigre se mnogo zahteva; drama pa je bolj pohlevna stvar, torej mi čitatelj in kritik ne bode očital, da nisem izpolnil svoje naloge. Mislimo vsaj, da se pesnik ni oziral na junakinjo, ki je meščanskega stanú in ne visokega, kakor je navadno v tragedijah; stan ne odločuje — gotovo dandanes ne, v dóbi enakopravnosti stanov. Torej kaj: ali je Vida zaloigra, ali ni? Gledé na konec igre, gledé na čustva, katera vzbuja (namr. sožalje in strah) in pa na krivdo rekel bi brez pomisleka, da je «Lepa Vida» tragedija. Toda spletká je vendar preveč preprosta, razvoj prelahak, kakor v povestih; junakinja je kakor zbegana žival, ki teka sem in tje, ki se srdita zaleti v sovražnika, a naposled upehana omaga in obleži; nikakor pa ni pravi junak, ki se bori za neki vzor, a v tem boju pade. Poslednja stvar je glavni nedostatek v igri, zato jo je pisatelj res previdno imenoval «dramo», če tudi s tem ni odpravljen nedostatek. Dasi Vida deluje, celó zapeljivca hudo kaznuje (kar je pač nenavadno, ne do cela utemeljeno), vendar ne morem najti nobene ideje, katero bi ona izražala in zastopala. Sloboda, katera ji je potrebna za srečo? Ne, Vida se bori zanjo v prvi polovici, ne pa proti koncu. Stanovitna ljubezen? Tudi ne, saj pogubi svojega ljubimca. Materinska ljubezen? Tudi ne: saj jo je poteptala, ko je bežala z zapeljivcem. Tako ne moremo najti one ideje, za katero bi se — če tudi v zmotah in napakah — trudila junakinja. Ta ideja pa je potrebna dobremu umotvoru. Če pa rečemo: Igra Vošnjakova je krepko in živahno svarilo, naj se varujemo strasti, naj se ne udamo poželenju, naj se bojimo kazni zaradi pregrehe, ker «nemesis» dohiti človeka prej ali slej —, tedaj je to resnično, a to sámo še ne zadostuje za vzvišen dramatičen umotvor.

Oziralí smo se pri tem na čisto umetniško stališče in presodili to delo z njega samega. Če se sedaj ozremo še na druge strani, lahko

najdemo dosti vrlin; n. pr. motivacija je večinoma zadeta, нравna stran igre — kar je posebno važno — ni popačena, pregreha se imenuje s pravim imenom in se ne zakriva z medlimi frazami; mislim, da ni deklice, katera bi hotela doživeti usodo lepe Vide; dvogovori in samogovori so preprosti, kratki, umevni; niti čitatelj se ne dolgočasi, tem manj še gledalec; jezik je dostojen, v sredi med vzneseno pesniško besedo in preprosto pripovedovalčevo.

Zvedencem v dramatiki so znane pravične in tudi pretirane zahteve zastran jednote kraja in dejanja. Dovolj, da na to samo opozarjamo, zakaj dalje ne moremo razpletati te ocene. Gledé na vrline tega dela ne bôdimo brskali po vsem, kar bi se dalo dobiti neugodnega. Opozarjamo pa vendar gospoda pisatelja na nevarnost, ki je v taki snovi. Nehoté se človek domisli zloglasnih francoskih dram in romanov, v katerih je prešeštvovanje jedro in polzkost lupina. — Čitateljem naposled skoro ni treba omenjati, da je ta igra namenjena samo zrelemu, odraslemu občinstvu.

Zunanja oblika je prav vkusna in lična.

Dr. Fr. L.

Zbrani spisi Pavline Pajkove s sliko in životopisom pisateljice. Prvi zvezek. V Celji, 1893. Tiskal in založil Drag. Hribar v Celji. 8°. Str. 256. Cena mehko vez. izv. 1 gld., krasno vez. izv. 1 gld. 50 kr., po pošti 10 kr. več. — Ob neki priliki smo v tem listu že povedali, da si ne želimo preveč zbranih spisov naših pisateljev. Mislimo namreč, da se s tem kolikor toliko vrata zapirajo izvornim, novim proizvodom, tako se pa tudi zavira napredek slovstva. Če pravi pisatelj vvoda v tej-le knjigi, da se «sme pisateljici (P. P.) izpolniti želja videti zbrane svoje spise», mislimo, da jedini ta razlog ne velja. Marveč odločuje vrline, izvrstnost pisateljica in pa želja občinstva, da bi dobilo v roke takega pisatelja spise. Slovenske založnike bi rajši prosili, naj bi, čim najbolj morejo, podpirali dobre pisatelje, ki želé izdati nove izvorne spise. Ko bi mogli svoje knjigotržno gospodarstvo uravnati tako, da bi pisatelji dobivali — če tudi skromno — nagrado, jako bi to pospeševalo naše malo slovstvo.

A kaj gledé na našo pisateljico-pesnico: ali nam tudi ni všeč, da so se izdali njeni zbrani spisi? Da govorimo odkrito: želimo iz srca, da bi se izdali njeni izbrani spisi; ali bode pa vse, kar je napisala naša vrlo-znana pisateljica, zanimalo občinstvo, temu bi si ne upal pritegniti z «da». Bodočnost nam bode povedala.

Zares, ugaja nam, da imamo pred seboj v posebni knjigi spise pisateljice. Ne samo, da je slovstveno delovanje omikane Slovenke drugim vrstnicam v lep vzgled, tudi narodu samemu je v ponos, da ima pisateljice. Na vprašanje: Ali naj ženska deluje na slovstvenem polju, ne odgovarjamo, ker je stvar dovolj doznana. Zakaj bi omikana in duhovita ženska ne smela nastopiti javno s književnimi proizvodi? Ne samo, da sme, ampak tudi jako važno nalogo izpolnjuje v narodnem slovstvenem delovanju. Resnica, spoznavanje, нравnost — je jednaka za vse ljudi. Ni pa jednako čuvstvovanje, zelenje.

Ženska čuti po svoje, goji svoje želje. Iz čutečega ženskega, materinega srca nam je dohajalo prvo duševno življenje, prva vzgoja. Torej ima tudi v slovstvu pravico kazati se to žensko čutenje in zelenje.

Kakor pa radostno pozdravljamo v slovstvu plodove ženskega duha, tako odločno kličemo pisateljicam: Nikarte čez svoje moči, nikarte čez svoje meje! Rad čitam preprosti spis ženske o takih stvareh, ki so v njenem področju, katere pozna, o katerih torej tudi sodi resnično, pravično, sodi iz svojega ženskega poklica. Toda kadar seže čez te meje, kadar začne modrovati, kadar hoče s prirojeno lahkoto in urnostjo obdelovati tudi težavna vprašanja znanstvena, tedaj si ne moremo kaj, da bi se ne nasmehnili in rekli: Pustite to, kar ni za vas!

Ni nam treba še dalje razkladati tega nazora o ženskem pisateljevanju: stvar je jasna. Če sodimo s tem merilom prvi zvezek zbranih spisov Pavline Pajkove, pozdravljamo v obče prijazno to izdajo in radi hvalimo mnoge pesmi in posamezne dele spisov. A naše merilo ni isto, katero rabimo za slovstvenike sploh, recimo za znane, dobre pisatelje, marveč oziram se na njeno stališče, njen poklic. Pisateljica Pavlina Pajkova ima res lepe in velike zmožnosti; njeni slovstveni proizvodi pričajo, da ima med svojimi vrstnicami nenavadnega, močnega duha, da je res rojena za pesnico in pisateljico. Kar je ustvarila, zložila ali spisala po svoji zmožnosti ali v svojem obzorju, to je dobro, milo in prijazno. Njene pesmice se gibljejo večinoma v navadnih čustvih ženskega življenja: v erotiki, ljubezni prijateljski, domovinski, in se ozirajo na vsakovrstne prijetne in neprijetne utiske. S pisateljem uvoda trdimo tudi mi, da so «Materni glasovi» po svoji celoti res odlični proizvodi (jednajst jih je), in vrlo mater-pesnico zahvaljamo iz srca, da je udarila na to tako milo in zvonko struno svojega srca. Da pa oblika njenih pesmic ni dovršena, tega ji prav tako ne očitamo, kakor te nedovršenosti ne očitamo starejšim pesnikom: Vodniku, Virku in dr.

Tudi v povestih (tukaj imamo dve noveli) je njena beseda zanimiva, pripovedovanje vkusno, preprosto in odkrito tam, kjer se giblje na trdnih tleh izkušnje. Kjer pa zaide s premišljanjem v zračne višine in temne globine, tam se utegne zvedenemu čitatelju zdeti nekoliko otročja, kakor se nam zdi v «Občutkih na novega leta dan». Od veličastnega do smešnega je samo jeden korak; to naj pomni pisatelj in pisateljica, kadar se hoče dvigati previsoko. Ti «Občutki» so brez dvoma najslabši proizvod v knjigi, ne gledé na to, da nekako preziranje naše vere in krpica Lord-Byronova neprijetno ganeta mislečega čitatelja. «Odlomki ženskega dnevnika» izražajo marsikaj znamenitega. Vidi se jim pa, da so nastali v mladi pisateljici, v nekaki «Sturm- und Drangperiode», navdahnjeni s sentimentalnostjo. Mnogo boljša je novela «Blagodejna zvezdica». Pisateljica ima svojo snov že v oblasti; značaje riše določno, dejanje je živahno, razvoj zanimiv. — Nevezana beseda teče pisateljici dokaj gladko. Kdo bi slutil, da je prva vzgoja naše pisateljice bila laška in ne slovenska!